

Dagens namn

MATS JOHANSSON:

Jan Myrdal

Två intellektuella klassiker föddes sent på året 1982. Ingmar Bergman begick ett lustfyllt fadermord i den fantastiska barnfilmen för vuxna "Fanny och Alexander", mer underhållande och fellinisk än någonsin tidigare. Och Jan Myrdal begick dubbelt föräldradråp i den fantastiska barnboken för vuxna "Barndom".

Bergman hade vanan inne efter mångårig övning, medan Myrdal befriade sig från ett mångårigt komplex. Vad återstår egentligen i genren, sedan dessa två mästare har talat?

Ja, för familjen Myrdals del det sorgliga efterspelet. Somliga har i recensioner invänt att Jan Myrdal inte kan tilltros säga hela sanningen om sina föräldrar, Pristagarna. Alva och Gunnar själva förstår ingenting, de har ju velat så väl ...

Aftonbladet blev så skakat av skrivierna att det genast ryckte ut till Pristagarnas undsättning och över förstasida och ett par helsidor "förklarade" hur familjerådet skulle tolkas. Yrsa Stenius, som betraktar Pristagarna som "nationalhjältar", lyckades med uppjudande av hela sin kapacitet som avslöjande journalist to m att få tag på en sida ur Alvas dagbok där det står att Jan är älskad. Det var en dag 1927.

Frågan är dock om Jan kommer ihåg den dagen. Det är knappast troligt, han var två dagar gammal då. Hans liv verkar mer präglad av de andra 20 000 dagarna. Så här har fredspristagare Alva själv sammanfattat dem: "30-talet ägnade jag åt familjepolitik, 40-talet åt skolpolitik, 50-talet åt u-landsprogram, 60-talet åt nedrustningsfrågorna".

Inte åt Jan, alltså. Men i Aftonbladet kan Stenius förmedla orden från Prista-

gerskans "darrande läppar":

– Det är kärleken till Jan som gör det så svårt. Gunnar har läst boken. Jag kommer inte att göra det.

Jan Myrdals mor känner uppenbarligen inte någon särskild moderslycka över att sonen efter 55 års lidande lyckats befria sig från några onda andar. Jan Myrdals far meddelar i AB att boken kan bli Alvas död. Det ansvaret skall läggas på Jans axlar, som när han borde ha insett att hans politiska uppfattning kunde skada föräldrarnas politiska karriärer.

Pristagarna förefaller trots sina breda livserfarenheter vara oförmögna att förstå ett barns förhållningssätt till Livet och Sanningen. De försöker emfatiskt bevisa att Jan ljuger i boken: han tvingades inte skaffa glasögon själv vid tolv års ålder efter att i åratal ha plågats av dålig syn och ordblindhet, han lämnades inte alls bort så ofta som han påstår, han fick verkligen följa med på resor då och då, de kastade inte alls bort hans kära saker och möbler, Gunnar hade inte skämts över att heta Pettersson, de skändes verkligen inte över Jans älskade farfar – den enligt Jan rejäle högermannen och godsägaren Carl Adolf Pettersson på Gesta, Stallarholmsmussolini kallad – och att de gjorde om hans gravsten berodde inte på att de ville ta bort godsägartiteln. Att Carl Adolf inte blev bjuden på Gunnars doktorsmiddag berodde inte på att de var rädda för vad han skulle kunna säga till professor Cassel och professor Ohlin och alla de andra fina herrarna. Och när Gunnar fick Nobelpriset i ekonomi (delat med Friedrich von Hayek, som varit hans fiende i alla år, som därför själv betraktar priset som ett elakt skämt av Erik Lundberg och som

på håll mycket road följt den myrdalska familjestridens utveckling) är det alls inte sant att bara en släkting, en direktör på SAF, ville komma.

Det är tänkbart att det alls inte är sant, lika litet som att Jans syster Sissel är "falsk som ett trekronorsmynt, ett Alvas och Gunnars barn". Men lika fullt har Jan upplevt det så. Som att Gunnars karriär från Heimdal och Nationella ungdomsförbundet till socialdemokratisk världsexpert har samma innebörd som Alvas upphöjelse till barnexpert.

Jan har upplevt att ett barn har rätt till sina egna upplevelser. Och han ville absolut inte uppleva sig som en försvarslös femåring, ett objekt för blonda Alvas studier i psykologi, en guinea pig: "Hon satt bakom mig så jag inte skulle se henne eller störas när jag fantiserade. Jag hörde pennan skrapa mot papperet bakom mig." ... "Jag var så försiktig när jag talade med dem. Man fick passa sig så man inte blev tolkad." ... "Så började hon kvittra med rösten för att trösta mig och sedan gick hon och skrev protokoll."

I denna laboratorieatmosfär föds Jans vita hat till sina föräldrar. Det är ett stilistiskt mycket kliniskt uttryckt, inte

strindbergskt svart men lika hett. Det är naturligtvis mycket orättvist, som barn ofta är orättvisa. (Jan Myrdal är fortfarande kommunist och ingen gentleman, dessutom lever barnet i honom fortfarande). Han har rätt att skriva: "Det jag upplevde som barn var att man inte bara höll mig undan och inte ville veta av mig utan att man tyckte direkt illa om mig. Jag var ett fel."

Hade han läst sina föräldrars berömda verk "Kris i befolkningsfrågan" 1935 där de skrev om kvalitetsproblemet i arvsbiologin, hade han kanske förstått dem bättre: de var ju så engagerade i att "stegra folkmaterialens kvalitet" i sina resonemang om "denna sociala cirkulationsprocess, varigenom biologiskt degenererade individer avskiljas" och som betecknar "en mera varaktig rasbiologisk selektion, framförallt vad gäller sinnesslöa".

Hade han redan då insett sina föräldrars storhet, kunde han ha sluppit mycket, tex att vara den veterligen ende i uppslagsboken "Vem är det" som saknar föräldrar. Andra anger vilka föräldrarna var, Jan Myrdal är bara född ett datum i Stockholm. Han tar då priset.